

Laugarren mahai ingurua COVID-19a eta Gizartea

Erredakzioan ikusi eta ikasitakoak: COVID-19aren lezioak

Arantxa Iraola

BERRIAko kazetaria (izurriaren jarraipena egin duen profesional talde baten ekarpenak jasota)

arantxa.iraola@gmail.com

1. Informazioa ematea: oinarritzko funtzioa

Izurriaren hasieran, galdua geunden, hipotesi urrunetan, oso urruna zen hipotesi bat etorri zen lehen lerrora: birus bat, ordura arte ezagutzen ez zena, eta ezaugarri zituen larritasuna eta kutsagarritasuna. Txinatik berehala heldu zen, eta planeta honetan distantziak egun zein txikiak diren berehala ulertzeko era izan zen: zein lotuta dagoen dena. Lerrook idazteko orduan, Ukrainako gerrarekin antzeko zerbaiten sentipena zabaldu da. Zalantza betetako egunak izan ziren, eta erredakzioan oroitu genuen gure lanaren garrantzia. Informatzea da gure jardunaren ardatzetako bat, informazio ona ematea, eta osasun krisi batean aparteko zentzua du egiteko horrek. Hor hasi ginen sare bat ehuntzen: jakiteko, eta ulertzeko. Nora jo? Zientzialariengana jo genuen aurren-aurrena. EHU Euskal Herriko Unibertsitateko Mikrobiologia irakasle Miren Basarasi egindako lehen elkarrizketa ondo gogoan dugu: oinarri-oinarritzko galderak ziren denak, ezjakintasun erabatekotik egindakoak. Lehena izan zen, atzetik beste asko etorri ziren.

2. Albiste on bat: sarearekin aritzeko era egon da

Kazetaritzaren eta zientzialarien arteko harremanak ez dira beti errazak izan. Jada ofizioan urte asko daramatzagunok gogoan ditugu harreman zailagoak. Orain dela urte askotako oroitzapenak dira. Giza genoma deskodetu, horri buruzko albistea idazteko genetista bati deitu, eta haren erantzuna, horra: egunak behar zituen albistea aztertzeke, artikulu zientifikoa ondo irakurtzeko... Eta erredakzioan, kazetari xumeok, albistearen berri eman behar genuen, zer, eta genetikaz arrastorik ere izan gabe, lau orduren bueltan, egunkaria errotatibara bidali aurretik. Orduan, harremanak joritura sumatu ditugu eta, orain, pandemiaren berri emateko garaian informatu ahal izan da, hein handi batean, zientzialarien ekarpenari esker: sare horri estu atxikita. Zientzialarien eran, beste eragile askorengana ere jo behar izan da (zer ez du zipriztindu COVID-19aren izurriak), eta jarrera, oro har, antzekoa izan da: eskuzabala.

3. Eta sare hori oso trinkoa da

Goraipatu egin behar da hainbat zientzialarik, bereziki, izurriari buruzko ezagutzak hedatzeko egin duten lana. Ikaragarria izan da. Telefonoz hots egin zaien bakoitzean galderak erantzuteko prest egon dira asko; egun batetik bestera, kazetarien laneko erritmora egokituta ia. Eta inork deitu gabe ere, beren kabuz, sare sozialetan-eta ekarpen oso garrantzitsuak egin dute askok. Iturri horietatik edatea oso aberasgarria izan da. Informazio egarria oso handia izan da, oso azkar aldatzen joan dira beharrak, eta ekarpen hori gabe nekez egin ahal izango zen informazio ona emateko lana. Ugo Mayor, Koldo Garcia, Ana Galarraga, Gorka Orive, Izortze Santin, Miren Basaras, Joseba Bikandi, Felix Zubia... Zerrenda oso luzea izan da, ezinezkoa da izan diren guztiak aipatzea; erabakigarriak izan dira horiek guztiak eta gehiago. **BERRIA**n, gainera, lehen pertsona jarduteko era izan dute. Pentsaldian zutabeak izan dira oso garrantzitsuak aditu horiei lekua egiteko. Hasieran zientziaren esparrura mugatu ziren, eta Miren Basarasek eta Ana Galarragak egiten zituzten. Baina gero izurriak oro

Arantxa Iraola

irensten zuela ikusita, osasun profesionalak, ingurumenean adituak, hezkuntzakoak, gizarte zerbitzuetakoak, ekonomiakoak eta beste alor askotakoak ere izan dira zutabe horien egileak.

4. Instituzioetatik, zailagoa

Instituzioetako ekarpena ere ezinbestekoa da osasun krisi baten jarraipena egiteko. Eman dira prentsaurrekoak, jarri dira bideak izurriaren jarraipenerako datuak emateko, helarazi dira argibideak birusa hesitzeko zer egin behar zen esateko... Baina informazioan kale egin da askotan, erabakien zergatia ematerakoan ere bai. Jakiundeko zuzendari Juan Ignacio Perez Iglesiasi egindako elkarrizketa batean esan zituen hitzak askotan errepikatu behar izan dira krisialdi honetan. «Bizitza aldatu behar badut, azaldu egidazu zergatik» adierazi zuen, eta egia handia da hori. Bizi ohiturak errotik aldatu behar izan dira behin baino gehiagotan, denok egon gara administrazioek ezarriko zituzten murrizketen zain, eta arazo bat izan da askotan horien zergatiaren gaineko azalpen urria. Larriagoa da oraindik askotan azalpen horiek emateko orduan kultura zientifiko oinarrikoaren mugaren ertzetan ibili direla administrazioeko ordezkariak. Maskararen erabilera bera auzitan jarri zen izurriaren lehen fasean, zientzia arrazoietan oinarritu gabe; izurriaren azken fasean, osasun ziurtagiria defendatzeko erabili dituzten argudioei akats hori bera lepora dakieke. Zientzialariak ibili dira esaten hainbat neurrik ez dutela funts zientifikorik, baina erakundeak irmotu dira horien defentsan, eta zientzialarien ustez funtsezkoak diren beste neurri batzuk, berriz, bigarren mailan uzten. Adibide argia da aerosolena ere: birusa hedatzeko duten garrantziari buruzko albiste gehienak ere zientzialarien ekarpenaren bidez jaso dira. Atzetik joan dira instituzioak. Kontraesan handiak ekarri ditu horrek, eta ikasbideren bat atera beharko litzateke horretatik guztitik.

5. Egardia dagoenean, informazioa eman egin behar da

Gauzak behin eta berriz azaltzea ere eskertu egin dute irakurleek askotan; unean-unean sortzen joan diren egoera berrien arabera erantzunak ematea, eta oinarriko hainbat kontzeptu gogora ekartzea. Nahasmena eta dudak handiak izan dira, eta ikusi dugu jendeak behin eta berriz estimatu dituela halako lanak. Txertoei buruzko azalpenak emateko, gaitzari buruzko ezagutzen azken ordua emateko, sortzen diren joan diren zalantzei etenik gabe erantzuteko. Lehen puntura itzuli behar da berriro: informatu egin behar da, eta doi, argi eta zentzuz egiteak, gainera, aparteko garrantzia du halako egoeratan. Bide batez, garrantzitsua da apaltasunez eta zintzotasunez jokatzeko ere: ez dakiguna ez dakigula onartzea, tranparik gabe. Enpatiak ere berebiziko tokia izan behar du halako egoeratan: besteen tokian jartzeko ahalegina egin behar da.

6. Begirada zabala izan behar da

Garrantzitsua izan da izurria bere zabalean begiratzea. Ana Galarragari ikasi diogu hitza: ez da pandemia bat bakarrik izan, sindemia bat izan da. Gizarteko aldagaiek eragina izan dute horretan. Adinekoen egoitzez, adinkeriaz, umeak zaintzeko orduan lana eta familia bateratzeko egon diren zailtasunez, konfinamenduak modu gogor eta estuan ulertzeak gizarteko eragile kalteberenei eragin dizkien arazoez, pandemiaren ondorioz areagotu diren buruko arazoez, ekonomian izurriak izan dituen ondorioez... Horiez guztiez ere hitz egin behar izan da, eta beste askori buruz, eta hor begirada zoliz jardutea oso garrantzitsua izan da.

7. Irizpide kritikoa ezin da inoiz galdu

Egun batetik bestera etxean sartzeko agindua eman zuten, eta gizarteak, oro har, otzan hartu zuen erabakia, elkartasunez. Orain oroituta, ez sinestekoa ere egiten da hura. Hartu diren neurrien inguruan irizpide kritiko zoliz jardutea ere ezinbestekoa izan da. Ahaleginak egin behar izan dira konfinamendu neurri zorrotzen ondorioz bazterrean geratu diren pertsonen berri emateko, osasun sistemaren ahulezien ondorioz izan diren zailtasunak erakusteko, txertaketa derrigorrezaren kontrako ikuskerak ere aintzakotzat hartzeko, eta osasun ziurtagiriaren gaia-eta atera denean, horren inguruko dudak mahai gainean jartzeko. Jakina, ezinezkoa izan da denera iristea. Askotan gainezka eginda egotearen sentipena ohikoa izan da; nora begiratu asmatu ezin. Eta dudak eguneroko ogia izan dira: esaterako, izurria bera eta hari aurre egiteko neurrien aurrean ukazioa erabili duten mugimenduen aurrean nola jokatu asmatzen ez da samurra izan. Izurria bera ez dela existitzen esan dute, atzean eliteek egindako plan arriskutsu bat dagoela, txertoek ondorio oso larriak utzi dituztela osasunean... Poliki-poliki hazten joan da, gainera, mugimendu hori. Eta hortxe sortu zen zalantza.

8. Non jarri muga?

Ez da erraza izan. Eta izan ditugu zailtasunak erredakzioan bertan, ikuskera ezberdinak. Kritikak ere jaso ditu hedabideak egindako hautuarengatik. Non jarri muga? Dudak duda, nahiko argia izan da erantzuna: desinformazioaren aurrean (propio desinformazioa dela argi dagoenean: beti ez da erraza asmatzen) planto egitea izan da erabakia. Hala ere, ildo kritiko horietan proposatu diren hainbat gai aintzat hartzekoak dira: neurrien zorrotzetasunak ekarritako ondorioak, txertoei buruzko dudak, kontrol sozialera begira honek guztiak ekar ditzakeen ondorioak... Guztiak dira gai interesgarriak; batzuei irmoago heldu zaie besteei baino, baina iruditzen zaigu ez dagoela jorratu behar ez den gairik. Guztietan, ordea, lema guk eraman behar dugula sinetsi dugu, eta desinformazio zantzuak bazterrean utzi behar direla. Garrantzitsua da gogoan izatea, baita ere, askotan izaten dutela egia parte bat zabaltzen diren zenbait mezuak. Zentzu horretan, erreportaje sorta oso bat egin zuen BERRIAK horiek argitzeko. Badakigu zenbait pertsonak propio erabili dutela, eskoletan-eta zientziak zedarritutako esparrua zein den argitzeko erabili dutela, eta gure lanaren emaitza hoberik ezin dugu irudikatu.

9. Zientzia zimendua izan da

Heldulekua izan da guretzat zientziak esaten zuen hori hartzea erreferentzia: helduleku objektibo bat. Hor garrantzitsua izan da zientziak nola funtzionatzen duen ulertzea eta esplikatzea ere: apurka-apurka transformatzen eta osatzen baita ezagutza. Eta halako egoera batean hori zabaltzen jakitea garrantzitsua da.

10. Datuak: ezinbesteko lehengaia

Izurriaren jarraipena egite aldera, datuen jarraipen egokia egitea ezinbestekoa izan da. Bestela ere datuen jarraipena funtsezkoa da egun alor askotan (big datan, adimen artifizialean, sare sozialetan...) eta izurri bat ulertzeko, egoerari unean neurria hartzeko, berebiziko garrantzia dute. Talde bat aritu da propio, lan horretan. Datuen eguneroko jarraipena egiten, eta datuak interpretatzen ere bai ahal izan den guztietan. Zailtasunak izan dituzte askotan administrazioaren partetik, gardentasun falta; datuak berandu heldu direlako, edo ez dutelako esplikatzen datuen atzean zer dagoen. Datu publiko eta irekiak sortzeko kultura eta praktika falta ikusi dute.